

Vjera kao najbolji mogući odgovor u kriznim vremenima: Očekujući Božju intervenciju iz Habakukove perspektve – Habakuk 1,1-2,4

Mihai Handaric

Faculty of Humanities and Social Sciences of the 'Aurel Vlaicu' University of Arad, Romania
mihaihandaric@yahoo.com

UDK: 27-242:2-185.3/.5
Pregledni rad
<https://doi.org/10.32862/k1.15.1.4>

Sažetak

Ovaj se članak, na temelju prvog dijela Habakukova proročanstva, bavi problemom očuvanja vjere u Boga usred obeshrabrujućih okolnosti. Ova nas proročka knjiga uči kako koristiti dobrobiti svoje vjere, predstavljajući proces kroz koji prorok prevladava zbunjujuće okolnosti u kojima čak i Božje djelovanje za njegov narod izaziva sumnju. U uvodnom se dijelu kreće od postavke da je vjera osnovno načelo života, koje, međutim, u teškim okolnostima može biti dovedeno u pitanje. Prvi dio članka raspravlja o tome zašto se Habakukovo proročanstvo može razumjeti kao „teret“, dok drugi dio članka donosi povijesni kontekst Habakukove knjige. Treći dio govori o unutarnjoj i vanjskoj krizi u Judi, dok se u četvrtom analizira prorokova reakcija protiv babilonske krize. U petom se dijelu opisuje vjera kao pravi odgovor na krizu (2,1-4), dok se u posljednjem dijelu članka govori o implikacijama teksta Habakuka 2,4 za učenje Novog zavjeta.

Općenito uzevši, u prvom dijelu Habakukova teksta (1,1-2,4) vidimo da prorok dovodi u pitanje valjanost svoje vjere u Boga, izgleda zbog duge božanske šutnje o nepravdi koja se događa u Judi (1,2-4). Potom je prorok nezadovoljan Božjim rješenjem slanja nove krize sa svrhom rješavanja unutarnje krize u Judi (1,5-6). Nakon što se prorok požali na takvo Božje rješenje (1,7-2,1), Bog savjetuje njemu i narodu da imaju vjere u Njegovo rješenje prevladavanja krize (2,2-4). Uvid u Habakukovu poruku, koji se razmatra u ovom članku, može pomoći čitatelju pri očuvanju autentične vjere u vrijeme krize. Takav starozavjetni obrazac života po vjeri također preuzimaju pisci Novog

zavjeta te se Habakukova tvrdnja „pravedni žive po vjeri“ (2,4) navodi kao ključna tvrdnja evanđeoske poruke spasenja (Rim 1,17; Gal 3,11; Heb 10,38). Osim toga, ova tvrdnja definira pravilno ponašanje vjernih u uvjetima iščekivanja božanskoga spasonosnog rješenja u vrijeme krize.

Ključne riječi: *vjera, kriza, Habakuk, Bog, živjeti, Evanđelje*

Uvod

Vjera je temeljno načelo življenja za sve ljude. Međutim, čak i vjera kršćana, koji su poučeni Svetim pismom da trebaju živjeti po vjeri, često je dovedena u pitanje zbog okolnosti u kojima žive, ili pak zbog toga što načela koja su usvojili ne ispunjavaju njihova očekivanja. Kad smo već kod okolnosti, narodi istočnoeuropskih zemalja suočavaju se s mnoštvom izazova. Ekonomska i socijalna situacija uzrokuje razočaranja, posebice stoga što je prijelaz iz komunizma u kapitalizam trajao puno duže od očekivanog. Osim toga, očekivano poboljšanje ekonomske situacije često je odgođeno. Također, radikalne promjene na području duhovnih i moralnih vrijednosti sekularnog društva osporavaju tradicionalne kršćanske vrijednosti. Poteškoće, koje se javljaju u vezi s prilagodbom novim ekonomskim i društvenim promjenama ostavljaju ljude bez rješenja pa se kršćani veoma lako mogu suočiti s krizom svoje vjere.

Budući da se Knjiga proroka Habakuka bavi problemom očuvanja vjere u Boga usred obeshrabrujućih okolnosti, zanima nas da otkrijemo kako nas ova knjiga može poučiti dobrom korištenju svoje vjere. Već na početku uočavamo da prorok propituje valjanost svoje vjere u Boga, sve izgleda zbog dugotrajne božanske šutnje (1,2-4) (Davidson i Lanchester 1920, 60). Potom je nezadovoljan Božjim odgovorom kroz koji saznaje da će Babilonci disciplinirati one koji su zli među Božjim narodom (1,5-6). Stoga, Habakuk prigovara, smatrajući da Božje rješenje ne zadovoljava (1,7-2,1).¹ Iako je Habakukova knjiga važna za oblikovanje teologije Novog zavjeta, a njezina je poruka o vjeri usred krize svakako i danas primjenjiva, vrlo malo znamo o samom proroku Habakuku. Osim što znamo njegovo ime, nemamo drugih povijesnih ili genealoških podataka. Neki sugeriraju da je Habakuk bio jedan od proroka koji je služio u Hramu pošto u 3. poglavlju nalazimo bilješke liturgijske naravi (3,1.3.9a.13).

No bez obzira na sve, poruka ove knjige nam može pomoći u otkrivanju važne pouke o tome kako krizu prevladati vjerom. U Rumunjskoj koristimo poslovice „nada umire posljednja“, koja podrazumijeva važnost očuvanja vjere u teškim vremenima. Iako naše okolnosti nisu jednake kao u Habakukovo vrijeme, ipak

1 Za više informacija, vidi Hadjiev 2020. *Joel, Obadiah, Habakkuk, Zephaniah: An Introduction and Study Guide*, 10. poglavlje.

bismo mogli povući neke paralele s krizom koja trenutno vlada u našim društvima. Habakukova poruka može pomoći ljudima općenito u traženju rješenja za suvremena pitanja i dvojbe, ali također može pomoći vjernicima da sačuvaju autentičnu vjeru u kriznim vremenima. Kad uzmemo u obzir sve što se događa danas u svijetu, uviđamo da sve to može predstavljati ozbiljan izazov, čak i za vjeru mnogih istinskih vjernika.

1. Proroštvo kao teret

Iz načina na koji je prorok imenovao svoju poruku, uočavam da Habakuk proživljava tenzije te da njegova poruka dolazi u vrijeme nevolje i krize. Knjiga je naslovljena kao „proroštvo“ (1,1), što predstavlja pomalo neobičan naslov. Naime, hebrejska riječ *maššā* (מַשָּׂא) doslovno znači „fizički teret“ (Izl 23,5; Br 4,27; 2 Kr 8,9). Riječ se figurativno odnosi na proročanstvo suda, obično protiv naroda (Iz 13,1; 17,1; 21,11; Zah 9,1; 12,1), a osim kod Habakuka, koristi se još i kao naslov u druge dvije knjige tzv. malih proroka: Nahum 1,1 i Malahija 1,1. Možemo reći da je Habakukovo proroštvo „teret“ zbog vanjskih okolnosti, ali i zbog sadržaja o kojem prorok mora govoriti.

Nadalje, u naslovu se pisac naziva prorokom (1,1), što znači da ga u biblijskom kontekstu trebamo smatrati nadahnutim Božjim glasnogovornikom (Post 20,7; Pnz 34,10). On je pozvan od Boga (Izl 3,4.10) da ljudima dostavi Božju poruku (1 Kr 22,19; Ez 33,7-9; Hoš 1,2; Am 3,7; 7,14-15) te on kao takav ima božanski autoritet (Pnz 18,18). Habakuk je, međutim, neobičan prorok zato što se u svom prorokovanju najprije pred Bogom zalaže za svoj narod (1,2-4, 12-16), a tek potom prima božansku poruku. On svoju poruku ne „čuje“ već je „vidi“ (רָאָה) (1,1), a taj se glagol koristi posebice u poetskim tekstovima za opisivanje nekoga tko je vidio Boga (Izl 24,11; Job 19,26-27; Ps 17,15) ili imao proročku viziju (Iz 1,1; Ez 12,27; Zah 10,2). Habakuk, dakle, prima poruku u božanskoj viziji.

2. Povijesni kontekst krize

Iz podataka unutar knjige doznajemo da će Bog poslati Kaldejce (Babilonce) da kazne zlo u Judi 1,5-6 (Keil 1989, 59). Čini se da je uspon Kaldejaca za Habakuka iznenađenje. Babilonci su vojna sila od 626. godine pr. Kr., kada su proglasili neovisnost od Asirskog Carstva. Prorokove pritužbe zbog zbunjujuće situacije u Judi (1,2-4) upućuju na vrijeme poslije vladavine kralja Manašea. Tada je, naime, Juda dosegla vrhunac svog otpadništva (2 Ljet 33,9).

Kada je zapravo Habakuk zapisao svoju proročku poruku? Prema jednome mišljenju, pisanje knjige možemo smjestiti u vrijeme između 640. godine pr. Kr. kada je Manašev sin Jošija postao judejski kralj te 626. godine pr. Kr., kada su

Babilonci postali prijetnja okolnim narodima. Budući da je kralj Jošija započeo svoje vjerske reforme u Judi tijekom 12. godine svoje vladavine (2 Ljet 34,3), a to znači oko 628. godine pr. Kr., pisanje Knjige proroka Habakuka moglo se dogoditi u neko vrijeme prije toga datuma. Druga skupina teologa zastupa mišljenje da unutarnji dokazi u Habakuku 1,12-17 i 2,6-20 upućuju na to da je knjiga napisana nakon pada Ninive 612. godine pr. Kr., kada je prorok zapravo već poznavao moć Babilonskog Carstva i propast koju su prouzročili babilonski ratovi. To bi značilo da je dijalog između Boga i Habakuka trajao oko 30 godina, počevši od 626. godine pr. Kr. (Armerding 1954, 493). Stoga, pisanje knjige ne možemo datirati nakon što je Jošija uspostavio red u zemlji. Drugi argument za odbacivanje kasnijeg datuma odnosi se na činjenicu da Habakukovi prigovori iz 1,2-4 nisu opravdani nakon 605. godine pr. Kr. pošto su u to vrijeme Babilonci već bili napali Judu, a Nabukodonozor je u to vrijeme zarobio svoje prve zarobljenike iz porobljenog naroda. Potom su 586. godine pr. Kr. uništeni Hram i Jeruzalem.

Uzimajući sve to u obzir, možemo zaključiti da je tadašnji politički kontekst zahtijevao da se ljudi u Judi usmjere na unutarnje probleme, dok se na međunarodnoj razini čini da Habakuk govori o razdoblju tranzicije. Naime, prorok je svjedočio padu Asirije i usponu Babilona. Nakon Esarhadonove smrti, asirsko prijestolje 668. godine pr. Kr. preuzima njegov treći sin Asurbanipal. U to je vrijeme Carstvo bilo na vrhuncu iako se pretkraj njegove vladavine situacija već počela pogoršavati. Ashurbanipalov brat Šamaš-šum-ukin, kojemu je dosta dominacije njegova brata, uz podršku Kaldejaca i Elamićana 653. godine pr. Kr. uspostavlja Babilon kao neovisno kraljevstvo. Ova je situacija oslabila moć Asiraca. Tada je 630. godine pr. Kr. asirsko prijestolje preuzeo Asurbanipalov sin, Ašuretil-ilani. Od 626. godine pr. Kr. Babilonci pod vlašću Nabopolasara dovode cijeli Bliski istok pod babilonsku prevlast. Stoga, možemo razumjeti da je Habakuk usmjeren na domaća pitanja, ali sve u kontekstu međunarodnih političkih previranja.²

3. Dvostruka kriza u Judi

Knjiga proroka Habakuka otkriva unutarnju krizu u judejskoj zajednici, kojom se bavi prorok. Potom se u tekstu na način dijaloga proroku otkriva vanjska kriza, koja će se sručiti na Božji narod preko Babilonaca. U knjizi se najavljuje dolazak te vanjske krize, tko je donosi, reakcija onih koji će krizu doživjeti te Jahvin savjet za one koji žele prevladati krizu. Oni se, naime, trebaju pouzdati u Boga.

2 U vezi drugačijeg vremenskoga određenja Habakukova proroštva tijekom babilonskog zarobljeništva te značenja riječi *massa*, vidi članak Gerta Prinslooa „Inner-biblical Allusion in Habakkuk's מַסָּא (Hab 1:1-2:20) and Utterances Concerning Babylon in Isaiah 13-23 (Isa 13:1-14:23; 21:1-10).“

3.1. Unutarnja kriza (1,2-4)

U ovom dijelu teksta prorok sumnja zbog Božjeg odlaganja kazne za zle u Judi, a čini se da društveni kontekst podupire prorokovu žalbu. Habakuk počinje svoje obraćanje Jahvi – izraelskom Bogu (1,2), koji se Mojsiju u Izlasku 3,14 otkrio kao *ehyeh asher ehyeh*, što se može prevesti kao: „Bit ću kakav ću biti“. Bog se identificira glagolom הוה „biti“ u futuru, a moguće značenje toga je da će vjernik u budućnosti, vjerujući Bogu, otkrivati tko je zapravo Bog. Habakuk je, međutim, razočaran i pita Boga: „Koliko ću dugo tražiti pomoć, a ti nećeš slušati?“ (1,2).³ Pitanje „koliko dugo“ upućuje na činjenicu da su zli tijekom nekog vremena nasilno postupali u zemlji, a da ih Bog u tome nije spriječio. Prorok nastavlja pitanjem: „Zašto?“ (1,3) stoga što tenzija raste. Vapio je za pomoć, a iskusio je samo očaj (Job 19,7; Ps 18,41; Iz 58,9), sve zato što Bog „nije slušao“ (1,2) (Pusey 1953, 179). Ovaj se glagol „slušati“ (שמע) koristi više od 1000 puta u Bibliji: Adam i Eva su čuli Božji glas u Edenskom vrtu (Post 3,9), a onda su pobjegli; u poznatom odlomku „Šma Israel“, koji upućuje Izraelce na to da *slušaju* Božje zapovijedi (Pnz 6,4); u Izaiji 1,2 je nebesima naređeno da *slušaju* što će Bog svjedočiti protiv svoga naroda itd. Čini se kao da uporabom toga glagola prorok očekuje Božji odgovor s nebesa, ali ne samo to, već glagol zahtijeva i neposredni odgovor. Međutim, Bog šuti,⁴ ali unatoč tome, prorok „vapi“ Bogu (1,2). A to je vapaj za pomoć osobe koja očajava.

Božja je intervencija bila prijeko potrebna jer je u zemlji vladalo „nasilje“ (הקט 1,2) (Brownlee 1979, 46), i to nasilje koje se širilo u velikim razmjerima. Ista se riječ ponavlja u 1,3, podrazumijevajući okrutnost, nepravdu, fizičko nasilje (Suci 9,24), nasilnika (Izr 3,31). Među ljudima je također bilo i „nepravde“ (און) (1,3), a taj pojam upućuje na prazninu, laž i obmanu u odnosima (Ps 10,7; Izr 17,4) te ispraznost štovanja idola (Iz 66,3). U 1,3 Bog je optužen da gleda „na nevolju“ (מקל), što je izraz za sve vrste poteškoća (Jer 20,18) uzrokovanih grijehom (1,13). Korištenjem ove riječi, prorok upućuje na besmislenost ljudskog truda u životu (Prop 2,10-11). „Uništenje“ (רש) je pred samim prorokovim očima, a ta riječ, između ostalog, opisuje posljedice nasilja izazvanog pljačkom, rasipanjem i pustošenjem (Iz 22,4; Jer 6,7; Am 3,10). Bilo je također i „svađe“ (ריב) – razdor, sukob i otvoreno neprijateljstvo među ljudima (Post 13,7; Suci 12,2) te „prepirke“ (מדין) – stalna sukobljavanja u zajednici koja su pogoršavala odnose među ljudima (Izr 17,14; 18,19; Jer 15,10).

Svi su ovi problemi utjecali na pad morala u zemlji, što se vidi iz 1,4: „Tako zakon postaje iskrivljen.“ Izraz „Zakon“ (תורה) – uputa, smjernica dobivenu od

3 Engleska verzija biblijskih redaka preuzeta je iz *New Revised Standard Version (NRSV)*, osim ako nije drugačije navedeno.

4 Vidi Izl 20,3, 4, 7, 13-17 (Kelley 1992, 173).

roditelja (Izreke 1,8) ili od Boga (Pnz 17,11; Job 22,22) se u biblijskom kontekstu može odnositi na cijelu knjigu Ponovljenog zakona (Pnz 1,5) ili pak na pet Moj-sijevih knjiga (Još 1,8; 1 Kr 2,3; Neh 8,1). Govoreći da je Božji zakon postao „iskrivljen“, prorok zapravo kaže da je Božja *Tora* paralizirana time što je ljudi ignoriraju (Post 45,26; Ps 38,8) (Brown, Driver i Briggs 1996, 785). Rezultat je da „zli okružuju pravedne“ i da je „presuda iskrivljena“.⁵

3.2. Kriza prouzročena vanjskim neprijateljima iz Babilona (1,5-11)

Božji odgovor na prorokov prigovor u vezi unutarnje krize je iznenađujući. Bog kaže da će se unutarnja kriza u Judeji riješiti vanjskom krizom. Habakuk u 1,5 dobiva savjet da „pogleda druge narode i vidi“. Glagoli su u imperativu. Prorok se prvo potiče da „pogleda“ (הִשָּׁר) kako bi nešto shvatio (Pnz 1,31; 33,9; Post 1,4.10.12.21.31), a ta aktivnost podrazumijeva volju za istraživanjem (Post 42,9.12). Drugi glagol „vidjeti“ (רָאָה) podrazumijeva usredotočenost na nešto i on opisuje pažljivo promatranje nečega (Job 39,29; Post 15,5; 19,17; 1 Kr 18,43). U prenesenom smislu to znači razmotriti gledajući (1 Sam 16,7; Am 5,22). Habaku-ku se savjetuje zapanjenost: „Začudi se! Zapanji se!“ (1,5). Ovaj je izraz posebna konstrukcija koja podrazumijeva dva imperativa istog glagola (הִתְפַּלֵּא) (*hitpaal* imperativ množine muškog roda i *qal* imperativ) (Beall, Banks i Smith 1990, 284). Glagol znači biti šokiran nečim (Post 43,33) neočekivanim (Prop 5,8), specifično Božjim sudom koji dolazi, a ponavljanje glagola izražava najviši stupanj čuđenja (usp. Sef 2,1). Bog će izvršiti „djelo“ u njihovo vrijeme (1,5), što znači da će učiniti nešto što je teško „povjerovati“, čak i „kada bi se obznanilo“ (1,5). Glagol „vje-rovati“ (אָמַן) koristi se u smislu „podržati“, „utvrditi“, ili „biti čvrst“ (2 Kr 18,16; Iz 22,23) te nosi ideju samopouzdanja i stabilnosti. U prenesenom smislu znači vjernost, pouzdanost nekoga ili nečega (Pnz 7,9; Ps 19,7; Mih 7,5). To također ima značenje prihvaćanja nečega kao istinitog (Post 15,6; 2 Ljet 20,20; Jona 3,5).

Na temelju svih gornjih zapažanja, možemo reći da je Bog savjetovao proroka da vjeruje u djelo koje je najavio iako mu se to možda ne čini vjerojatnim. Obećano je božansko djelo bilo teško prihvatiti. Stoga, Bog je u sljedećem poglavlju naglasio važnost vjerovanja u božansku riječ (2,2-4). Vjera je način kroz koji Bog surađuje s ljudima. Usprkos iskustvu svih vrsta nevolja, vjernici trebaju očekivati rješenje od Boga. U mnogim se okolnostima čini da Bog štiti pa su ljudi u iskuše-nju da sumnjaju u obećano božansko djelovanje, ali Božja su rješenja često zapa-

5 Neki tvrde da se „pravednik“ u 1,4 odnosi na „učitelja pravednosti“ iz Kumrana, kojeg je progonio „zli svećenik“ pošto su pojmovi u kumranskom rukopisu u jednini (Robertson 1990, 140). No, bez obzira na to, prorok opisuje situaciju u kojoj se Božji zakon ne samo izbjegava već „izopačuje“, a zbog svega toga možemo razumjeti prorokovu motivaciju da osuđuje Božju šutnju i dovodi u pitanje Božju pravdu. Za više o „učitelju pravednosti“, vidi Lim 2020, 32. Za više o „zlom svećeniku“ i *Qumran Manuscript of Habakkuk*, vidi Lim 2020, 19–21.

njujuća. Od ljudi se traži da vjeruju iako se ispunjenje često ne čini vjerojatnim i takav čin vjerovanja nadilazi ljudsko razumijevanje. Također, Božje je djelo puno puta teško prihvatiti iako je prethodno priopćeno vjernicima (1,5) (Longman III, Garland i Hill 2012, 253). Glagol „priopćiti“ (קָפַר) iz retka 1,5 upućuje na važnu božansku komunikaciju. Na isti se način koristi u Izlazak 18,8 i Jeremija 51,10. Upotreba ovoga glagola pokazuje da je poruka proroku jasno objašnjena, ali da će njezino ispunjenje biti šokantno zbog dramatičnih posljedica koje će uslijediti.

Potom se ovo božansko djelo detaljno opisuje u 1,6-11. Bog je objavio: „Evo dižem Kaldejce“ (1,6). Izraz „evo dižem“ (קָוַם) govori da se invazija Kaldejaca u Judu dešava na Božju inicijativu (Am 6,14; Mih 5,4). Iz onoga što o njima znamo, Kaldejci (Kasdim) su stanovnici Babilonije (Iz 43,14; Jer 32,4, 24; Ez 23,23),⁶ koji su od davnina živjeli u Mezopotamiji (Babilonija), a u Jeremija 5,15 ih se naziva „starim narodom“. Na temelju Postanka 22,22, Kesed – sin Abrahamova brata Nahora, bio je predek Kaldejaca pa ne čudi da u Postanku 11,28-31 čitamo kako je Abraham došao u Kanaan iz Ura kaldejskog.

Kaldejci se u 1,6 opisuju kao „okrutni“ (מַר). Temeljno značenje te riječi je „gorko“, ali u biblijskom kontekstu prenesenog značenja može značiti posljedicu neprestane borbe (2 Sam 2,26), može biti povezano s plaćem ili žalovanjem (Post 27,34; Est 4,1) ili pak s „gorčinom“ smrti (1 Sam 15,32). Iz ovakvog prikaza Kaldejaca razumijemo da će Kaldejci u Judu donijeti nasilje, smrt i žalost. Oni su također „siloviti“ (מְהַר) u svom pokušaju da osvoje što više zemlje „kako bi zauzeli tuđa boravišta“. Nadalje, Kaldejci se u 1,7 opisuju kao „strašni“ (יָרָא), što u biblijskom kontekstu može imati pozitivne i negativne konotacije. Tako su, primjerice, Adam i Eva iskusili *strah* nakon što su se u Edenu oglušili o Božju zapovijed (Post 3,10), dok u recima Ponovljeni zakon 7,18 i 21 Bog upućuje svoj narod da ih ne bude *strah* naroda koji žive u Obećanoj Zemlji zato što će se Bog boriti za njih. Također, u Izrekama 1,7 „strah Gospodnji“ (imenica izvedena od glagola יָרָא) znači nešto pozitivno pošto opisuje poštovanje prema Bogu. Čini se, dakle, da prorok govori kako je razlog tome što će Juda iskusiti *strahote* od strane Kaldejaca to što narod nije imao strah od Boga i što je prezreo njegov Zakon (1,4).

Konji babilonske vojske su „brži od leoparda, opakiji od vukova u sumrak“ (1,8), pri čemu „opakiji“ (דָּרַד) upućuje na njihovu „oštrinu“ (Ez 21,9-11). Konjanici „se obrušavaju poput gladnog orla“ (1,8), a korištenjem glagola „letjeti“ (עָרַף) prorok uspoređuje njihovu brzinu s letom ptice (Pnz 4,17; usp. 2 Sam 22,11). Njihov je cilj „proždrijeti“ (אָכַל). Iako ovaj glagol ima značenje „jesti“ (Post 3,6, 11; Izl 34,15), također se koristi za izgaranje žrtve paljenice koju proždire plamen (Lev 6,10), za opisivanje posljedica Božjeg suda (Pnz 4,24; 32,42) ili pak polaganje prava na prostor sa svrhom zaposjedanja (Ez 42,5).

6 Za više informacija o Babiloncima, vidi u Walton 1978, 65 i Archer 1994, 401.

Zarobljenici se u retku 1,9 uspoređuju s „pijeskom“. Iz načina na koji Babilonci marširaju „zemljom uzduž i poprijeko, tuđa boravišta zaposjedaju“, vidimo da su imali dobro pripremljenu strategiju: „nasilje“ (סָרַף). Vidimo, međutim, da će Bog upotrijebiti njihovo nasilje kako bi zaustavio nasilje koje se zbiva u Judi (1,2). Za opisivanje nasilja, kojim su strašili potlačene, prorok koristi jezik ispunjen slikama. Stoga, „kraljevima se izruguju i vladare ismijavaju“ (1,10). Za njih je opsada grada trivijalna stvar (Yadin 1963, 17, 20, 315; Armerding 1954, 503) budući da se „tvrđavama poigravaju“ (1,10). Oni su prijetnja narodima jer „prolaze kao vjetar“ (1,11). Njihova je vojska poput oluje koja „briše“ (חָרַף) zemlju. Sličan je opis brzog prolaska asirske vojske upotrijebljen u Izaiji 8,8. U skladu s tim, možemo vidjeti da Bog u Bibliji koristi druge narode i kraljeve za ispunjenje svoji vječnih ciljeva. Tako se Asirija naziva „štapom moje srdžbe“ (Iz 10,5), a perzijski se kralj Kir naziva Božjim pomazanikom (Iz 45,1). Na isti način Bog u Habakuku „koristi“ Babilonce „da provedu pravdu... da izvrše kaznu“ (1,12) u Izraelu.

Bog smatra Babilonce „krivima“ (עֲשָׂוֹן) (1,11), a u vezi s tim izrazom možemo primijetiti dvije stvari. Kao prvo, može značiti „ići dalje“, definirajući krivnju u smislu prekoračenja Božje zapovijedi (usp. Još 7,11.15). U tom će smislu Babilonci trebati položiti račun Bogu zato što „griješe“. Drugo, može opisivati osjećaje proživljene kao rezultat grijeha (Lev 4,13; 5,2-5; Ez 25,12; Hoš 13,16). Sukladno tome, rješenje je priznati krivnju (Lev 5,5), ali Babilonci to ne čine. Nasuprot tomu, oni „vlastitu snagu“ smatraju „svojim bogom“ pošto im osigurava sve što im je potrebno. Nadalje, oni sebe smatraju uzorom „pravde i dostojanstva“ (1,7). Ponekad se ovaj redak prevodi kao opis babilonske vojske, uspoređujući ih s „vjetrom“ (רוּחַ) koji pustoši. U nekim se prijevodima ova riječ čita kao „duh“, a ne kao „vjetar“, a glagol „biti kriv“ (עָשָׂוֹן) čita se kao oblik glagola עָשָׂוֹן, što znači „biti zapanjen“, a na to upućuje način pisanja interpunkcije. U tom bi se slučaju rečenica mogla prevesti: „Duh je ovuda prošao i ostao sam zapanjen“, misleći na završetak božanske objave koja počinje u Habakuku 1,5.

4. Prorokova reakcija protiv babilonske krize (1,12-17)

Habakuk nije bio zadovoljan Božjim rješenjem unutarne krize u Judi te dovodi u pitanje Božji plan, podsjećajući Boga na njegovo vječno iskustvo: „Nisi li od davnina“ (1,12). Izraz „stari“ (קָדִים) ovdje upućuje na „drevno vrijeme“ izraelske povijesti (Neh 12,46; Ps 77,11; Iz 45,21; Mih 5,2) ili se čak odnosi na Božja djela prije stvaranja svijeta (Izr 8,22). Nadalje, prorok kaže Bogu: „Ti ne umireš.“ (1,12). Iako MT glasi „nećemo umrijeti“ (לֹא נָמוּת), prema F. F. Bruceu (1993, 853) radi se o jednoj od osamnaest ranih *tiqqune soperim* ili korekcija pisara, koja je također reproducirana u Septuaginti, a koja je zamijenila izvorni oblik „ne umireš“. Izgleda da je ova namjerna promjena teksta učinjena kako bi se izbjeglo uvredljivo govorenje o Bogu, kao da Bog uopće može umrijeti. Kad uzmemo u

obzir ove dvije tvrdnje zajedno, prorok zapravo kaže da vječni Bog ima pravo donositi odluke i da ima autoritet suditi narodima (Kelley 1992, 173). Uzimajući u obzir Božju svetost („Sveće moj“ u 1,12), prorok također pokazuje da je ta svetost u suprotnosti s toleriranjem zlih Babilonaca.

Ljudi često propituju Božja rješenja svojih problema. U skladu s tim, ovdje imamo primjer *teodiceje* koja pita: Kako je moguće da sveti Bog kazni Judu, a da pritom koristi još zloćudniji narod – Kaldejce? Unatoč tomu, Habakuk odbija biti razočaran Bogom. Stoga, u 1,12 naziva ga „Stijena“ (צור), a ta imenica može značiti temelj zgrade (Još 6,26; 1 Kr 5,17). Metafora o Bogu kao „stijeni“ uobičajena je u Starom zavjetu (vidi Pnz 32,4; Ps 18,3 [2]; 19,15 [14]; Iz 30,29 itd.).⁷ Po Habakukovu mišljenju, božansko rješenje ne odgovara Božjem karakteru jer su njegove „oči prečiste da bi gledale zlo“ (1,13). Riječ „zlo“ (רע) je opći pojam koji prkosi zlu u apsolutnom smislu. Izraz se koristi, primjerice, u vezi sa stablom spoznaje dobra i zla (Post 2,9.16-17; 3,5.22). Budući da Bog ne može tolerirati zlo, Adam i Eva su protjerani iz Edena. Ista se riječ koristi za opisivanje dana Božjeg suda (Am 6,3). No kod Habakuka se čini da Bog tolerira situaciju izdaje dok „šuti kad opaki proždire pravednijeg od sebe“ (1,13). Prema Robertu Donelu Haaku (1992, 49), glagol „proždrijeti“ (פָּלַט) koristi se, kako za opisivanje vanjskih neprijatelja Jude (Jer 51,34.44) tako i za one koji čine zlo unutar naroda (Izr 1,12). Bog je na ovaj način opisan također u Jobu 10,8. Ovdje, međutim, taj izraz naglašava brzinu i učinkovitost babilonske vojske u postizanju svoga cilja.

U sljedećim recima (1,14-17) prorok uspoređuje situaciju s ribarom (1,14) koji lovi ribu (Post 1,24-26) „udicom“ (1,15). U svoju ih mrežu „skuplja i izvlači“ (1,15). Potom se „veseli i raduje“ (1,15). Ali, na koga se odnosi ovaj tekst? Prema Jamesu Bruckneru (2004, EPUB Location 234): „Radost opakog ribara smeta Habakuku (1,14-17). Ključ je njegova prigovora u očitom uživanju i uspjehu koji zlikovci nalaze u svojim okrutnim postupcima. Središte njegova opisa ribara (1,14-16) je u ‘veseli se i raduje’ (1,15b).“ Bruckner nadalje uočava da prorok iznosi devet prigovora protiv ribara (Babilonaca): na svoju udicu hvata pravednijeg, pravednijeg hvata u svoju mrežu, skuplja ga u svojoj mreži, veseli se i raduje, on veliča svoju mrežu i svoju udicu dok živi u luksuzu i uživa u odabranoj hrani. Prigovore protiv tlačitelja Bruckner dijeli u tri kategorije: tlačitelj je prikazan kao nasilnik, lažni štovatelj te onaj koji osim nasilja prakticira život u luksuzu.

Izgleda da Habakuk također ukazuje na činjenicu da Juda zapravo nema gospodara. S druge se strane Babilonci vesele dijeleći plijen (usp. Iz 9,3), što ih dovodi do toga da diviniziraju i štuju vlastitu moć, strategiju i pobjede. Zbog te cijele, veoma zbunjujuće situacije, prorok odlučuje čekati „na bedemu“ (2,1) dok ne

7 Ova slika stijene odnosi se također na Isusa Krista u Novom zavjetu, gdje se „kamen temeljac“ poistovjećuje s Kristom kojemu treba vjerovati (1 Pet 2,6-10; Ps 118,22; Iz 8,14; 28,16). Krist je „živi kamen“, odbačen od „onih koji ne vjeruju“ (1 Pet 2,7).

dobije daljnja objašnjenja. Čini se da je Habakuk imao svoje stražarsko mjesto, mjesto za molitvu (usp. Iz 21,8), gdje je čekao da vidi što će mu Bog „odgovoriti“ (2,1) (Clarke 1967, 743).⁸

5. Vjera kao primjeren odgovor na krizu (2,1-4)

Do ovog smo trenutka čitali samo o nesrećama i situaciji koja je za proroka veoma zbunjujuća. No nadalje Bog pokazuje i objašnjava proroku način na koji će on i njegov narod preživjeti ovu krizu. Unatoč svim vrstama teškoća, „pravednici će živjeti po svojoj vjeri“ (2,4) ili „pravednici“ će preživjeti (Fawcett 2019). Riječ „pravednik“ (קַדִּיִם) odnosi se na onoga koji je pravedan, zakonit u vladanju (2 Kr 10,9; Ez 23,45), u obrani svojih stajališta (Izr 29,2), ili pak u svom ponašanju i karakteru (Post 6,9 – Noa). Riječ također upućuje na nekoga koga je Bog opravdao (Iz 9,27; Ezr 9,15). Iz Biblije znamo da Sveto pismo dijeli ljude u dvije kategorije: „pravedni“ i „zli“ (Mal 3,18). Također, znamo da oni koji su „pravedni“, ponekad mogu patiti pod rukom „zlih“. Kad sve to uzmemo u obzir, možemo zaključiti da, iako je sadašnja situacija užasna, ipak ima nade za pravednike.

Dobra je vijest to što će pravednici „živjeti“ (חַיִּים) (2,4), a taj glagol može upućivati na preživljavanje usred opasnosti (Post 6,19-20; 19,19; 50,20) ili pak na ideju sigurnosti (Post 12,13; Br 14,38). Božja se Riječ također opisuje kao sposobna dati i očuvati život (Ps 119,25.37.40). Sva se ta značenja afirmiraju u Habakuku 2,4, a Don Garlington (2003, 226) sve to dobro sažima na sljedeći način:

Činjenica da bi narod, koji je daleko grešniji, bio instrument presude nad Izraelom, dovodi Habakuka do krize vjere. Na njegove molbe Bog odgovara da će s vremenom kazniti Kaldejce zbog njihovih grijeha. U međuvremenu će, međutim, izraelski pravednici, zbog svoje zavjetne vjernosti, „preživjeti“ neprijateljsku invaziju i vratiti se u svoju zemlju. To je izvorno značenje „pravednik će živjeti po svojoj vjer(nost)i“. Fokus nije na tome kako netko postaje pravedan, već se pretpostavlja zavjetna pravednost, a Jahve uvjerava proroka samo u to da će pravednik preživjeti osudu i konačno biti opravdan.⁹

Božja poruka narodu je da oni koji se pokoravaju Božjoj zapovijedi mogu biti sigurni da će živjeti (Izr 4,4; Jer 27,12), a pravednicima u Judi je život zajamčen.

8 Vidi također Armerding 1954, 494.

9 “The fact that a nation far more sinful than Israel should be the instrument of her judgment occasions a crisis of faith on Habakkuk’s part. In the face of his pleas, God answers that in time he will punish the Chaldeans for their iniquity. In the meantime, however, the righteous of Israel will ‘live,’ i.e. by their fidelity to the covenant they will survive the enemy invasion and return to their own land. Such is the original meaning of ‘the righteous will live by his faith(fulness)’. The focus is not on how one becomes righteous; but rather, the righteousness of the covenant is presupposed. And Yahweh’s assurance to the prophet is just that the righteous person will live through judgment and ultimately be vindicated (‘justified’).”

Pravednici bi mogli živjeti „po svojoj vjeri“, odnosno trebaju ostati čvrsti i vjerni Božjoj viziji. Stoga, mogli bismo reći da izraz „vjera“ ovdje znači nepokolebljivo pouzdanje u Božje proročanstvo. Rabini su otišli još i dalje tvrdeći da je Habakuk 2,4 sažetak Mojsijeva zakona u jednoj zapovijedi (Robertson 1990, 169). No uzimajući u obzir širi biblijski kontekst, „vjer(nost)a“ osobe predstavlja samo jednu stranu priče pošto je prvo Bog taj koji je vjeran i odan (Ps 33,4; 100,5; 119,90) svome narodu. Oni koji su vjerni, koji se pouzdaju u Božju viziju, na kraju će biti blagoslovljeni (2 Ljet 19,9; Izr 12,22; 28,20).

6. Habakuk 2,4 u Poslanici Rimljanima

Vrijedi spomenuti da pisci Novoga zavjeta citiraju Habakukov izraz „pravednici će živjeti po vjeri“ (2,4) kako bi podržali evanđeosko učenje o spasenju (Rim 1,17; Gal 3,11; Heb 10,38). Ova je tvrdnja zapravo proročka najava poruke Evanđelja pa je važno uočiti način kako Pavao koristi ovaj redak u svojoj Poslanici Rimljanima.¹⁰

Prvo, u Rimljanima 1,16-17 vidimo da Pavao povezuje vjeru sa snagom Evanđelja, kroz *opravdanje* grešnika vjerom u Kristovu žrtvenu smrt te kroz njegov pobjedonosni život koji je izvor novoga života (identifikacija kroz krštenje, Rim 6,1-6) za sve one koji prihvaćaju: „U Radosnoj je vijesti objavljen Božji način postizanja pravednosti koji počinje i završava vjerom, baš kao što piše u Svetom pismu: ‘Pravednik će živjeti po vjeri’“ (Rim 1,17).

U Rimljanima se vjera poima također kao *mentalni pristanak* pošto Pavao potiče čitatelje da sebe smatraju mrtvima za grijeh: „Tako i vi smatrajte [λογίζομαι] sebe mrtvima za grijeh, a živima za Boga u Kristu Isusu“ (Rim 6,11). Trebali bismo, međutim, razumjeti da bi ovaj mentalni pristanak trebalo provesti u praksi, a ne da to ostane samo stvar uvjerenja koja se ne odražava na svakodnevni život.

Pavao ovu vjeru zasigurno poima i kao *pouzdanje* u Boga budući da zapisuje u Rimljanima 5,5: „Nada koja nas neće razočarati, jer je Božja ljubav ulivena u naša srca po Svetom Duhu koji nam je darovan“. Slijedom toga je očito da korištenje riječi „vjera“ u Poslanici Rimljanima, a koja je ukorijenjena u Starom zavjetu (Hab 2,4), ima značenje življenja u vjeri. I kao što to Pavao objašnjava u Rim 8,1-2, ovaj život u vjeri vjerniku se događa snagom Duha. „Stoga, sada više nema osude onima koji su u Isusu Kristu. Jer, u Isusu Kristu je zakon Duha koji donosi život. Zakon života te oslobodio zakona grijeha koji donosi smrt“ (Rim 8,1-2). Možemo, dakle, reći da izraz „vjera“, koji je utemeljen u poruci Evanđelja, sa svim

10 O utjecaju formulacije iz Habakuka 2,4 na Augustina, Lutera i na Evanđelje, vidi u Fawcett 2019.

bogatstvom svoga značenja, predstavlja prema Habakuku opće rješenje za njegov kontekst, za kontekst Novoga zavjeta, ali također i danas. Drugim riječima, pouzdanje u Boga usred teških i zbunjujućih okolnosti predstavlja ispravno ponašanje Božjeg naroda u svim kriznim vremenima.

Zaključak

Analizirajući Knjigu proroka Habakuka iz perspektive prevladavanja krize te imajući na umu odnos između poruke prvog dijela knjige s Novim zavjetom, možemo zaključiti da knjiga predstavlja obrazac Božjeg ophođenja sa svojim narodom, posebno u uvjetima kada se njihova vjera iskušava u teškim okolnostima. U skladu s tim, vjernici koji prolaze kroz različite vrste nevolja trebaju očekivati Božju intervenciju u krizi. No vjernici mogu također doživjeti situacije kada se čini da Bog odgađa uslišenje njihovih molitvi. Zbog toga su napaćeni često u iskušenju sumnjati da će im Bog pomoći svojim djelovanjem. No usprkos svim stresnim okolnostima, ljudi se trebaju pouzdati u to da će Bog iznaći rješenje iako se to ne čini vjerojatnim. Iz ove knjige učimo i razumijemo da čin vjerovanja nadilazi ljudsku logiku.

Također, trebamo uvidjeti da je savjet koji Bog daje svom narodu u Habakuku 2,4 proročanski te se kao takav koristi u Novom zavjetu kao temeljna tvrdnja poruke Evanđelja (Rim 1,16, 17; Gal 3,11; Heb 10,38). On upućuje na vjeran život prema Božjoj objavi, koja se vjernima komunicira preko njegovih proroka, kao što je, primjerice, Habakuk. Bez obzira na to što se zapravo događa, vjernik je pozvan vjerovati Božjoj riječi, a Bog uvjerava svoj narod da je njegova poruka najbolji odgovor na sve njihove probleme. To nije uvijek lako primijeniti, ali to je poruka retka Habakuk 2,4 i Novoga zavjeta.

Ne bismo, međutim, smjeli previdjeti da Stari zavjet, baš kao i Novi, govori također o posljedicama nevjere, odnosno o Božjem sudu. Primjećujemo da, iako se Poslanica Rimljanima može smatrati najsustavnijim prikazom poruke Evanđelja – spasenja vjerom, započinje tvrdnjom da svi ljudi trebaju spasenje od Božjega gnjeva. Tako Pavao piše u Rimljanima 1,18-32 o božanskom sudu nad zlikovcima: „S neba se očituje Božji bijes usmjeren protiv svih bezbožnika i zlih djela što ih čine ljudi koji svojim nepravednim životima priječe istinu“ (Rim 1,18). Međutim za one koji imaju „vjeru“ – bogata biblijska riječ s puno slojeva značenja – njima Bog obećava život. Ova je umirujuća tvrdnja o „vjeri“ i „životu“ te „nevjernosti“ i „osudi“ bila u Habakukovo vrijeme snažna poruka, a to jednako vrijedi za novozavjetno vrijeme, baš kao i za danas.

Ako usporedimo Habakukovu poruku s načinom na koji ljudi u Rumunjskoj razumiju vjeru, možemo reći da postoje sličnosti između konteksta u kojem je živio Habakuk i povijesnog konteksta u kojem žive Rumunji. Izazovi života u komunističkom režimu tijekom druge polovice 20. stoljeća obilježavaju razdoblje

u kojem se Crkva morala boriti protiv ateističke ideologije i preživjeti u uvjetima progona. Kršćani su imali dojam da ih je Bog zaboravio te da su zli nadvladali pravedne. Moglo bi se, međutim, diskutirati o tome je li većina kršćana u Rumunjskoj zadržala dobar stav tijekom iščekivanja Božje intervencije. Argument u prilog tome jest odlučnost Rumunja da očuvaju kršćansku vjeru, ne samo tijekom komunističkog režima već i tijekom duge povijesti ugnjetavanja pod Otomanskim Carstvom (oko 500 godina). Napad je također dolazio i iznutra jer je bilo mnogo kršćanskih vođa koji su kompromitirali svoju vjeru, surađujući s komunističkim režimom, te su tako pridonijeli progonu Crkve.

Možemo zaključiti da Habakukova poruka vrijedi i danas te da ovo istraživanje može pomoći kršćanima da razumiju ispravno značenje vjere u Boga. Vjera koju je Bog tražio od Habakuka i naroda kojem je on prorokovao je sadržana u poruci Evanđelja. Pouzdajući se u Božja obećanja zapisana u Svetom pismu, možemo iskusiti Božju intervenciju u svojim životima unatoč svim krizama i teškim okolnostima. Čitatelja se potiče da se osloni na Božje rješenje, čak i kad se čini da ga neposredno iskustvo osporava.

Literatura

- Archer, Gleason L. 1994. *A Survey of Old Testament Introduction*. Revised and expanded. Chicago: Moody Press.
- Armerding, Carl. 1954. „Habacuc.“ U: Frank E. Gaebelin, ur. *The Expositor's Bible Commentary*. Vol. 7. Zondervan: Eerdmans.
- Beall, Todd S., William A. Banks, i Colin Smith. 1990. *Old Testament Parsing Guide: Job-Malachi*. Vol. 2. Chicago: Moody Press.
- Brown, Francis, S. R. Driver, i Charles A. Briggs. 1996. *The Brown - Driver - Briggs Hebrew and English Lexicon*. Massachusetts: Hendrickson Publishers.
- Brownlee, William H. 1979. *The Midrash Peshar of Habakkuk*. SBL Monograph Series 24. Missoula: Scholars Press.
- Bruce, F. F. 1993. „Habakkuk.“ U: Thomas Edward McComiskey, ur. *The Minor Prophets: An Exegetical and Expository Commentary*. Vol. 2, 831–96. Grand Rapids: Baker Book House Company.
- Bruckner, James. 2004. *Jonah, Nahum, Habakkuk, Zephaniah*. The NIV Application Commentary. Grand Rapids: Zondervan.
- Clarke, Adam. 1967. *Adam's Clarke Commentary on the Holy Bible*. Grand Rapids: Baker Book House.

- Davidson, Andrew Bruce, i Henry Craven Ord Lanchester, ur. 1920. *The Books of Nahum, Habakkuk and Zephaniah*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fawcett, Brett. 2019. „Thematical Linguistic and Theological Similarities Between the Interpretation of the Book of Habakkuk in the Dead Sea Scrolls and the New Testament.“ *Academia.edu*. <https://www.academia.edu/43216778/> (pristupljeno 7. ožujka 2020.).
- Garlington, Don. 2003. *Exegetical Essays*. 3rd Edition: Revised and Expanded. Eugene: Wipf & Stock.
- Haak, Robert Donel. 1992. *Habakkuk*. Leiden, New York, København i Köln: E. J. Brill.
- Hadjiev, Tchavdar S. 2020. *Joel, Obadiah, Habakkuk, Zephaniah: An Introduction and Study Guide*. London: T&T Clark.
- Keil, C. F. 1989. *Commentary on the Old Testament in Ten Volumes: Minor Prophets*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Kelley, Page H. 1992. *Biblical Hebrew: An Introduction Grammar*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Lim, Timothy H. 2020. *The Earliest Commentary on the Prophecy of Habakkuk*. Oxford: Oxford University Press.
- Longman III, Tremper, David E. Garland, i Andrew E. Hill. 2012. *The Expositor's Bible Commentary, Volume 8: Daniel–Malachi*. Revised Edition. Grand Rapids: Zondervan.
- Prinsloo, Gert. 2018. „Inner-biblical Allusion in Habakkuk's מַחֲסָה (Hab 1:1-2:20) and Utterances Concerning Babylon in Isaiah 13-23 (Isa 13:1-14:23; 21:1-10).“ *Old Testament Essays* 31 (3): 663–91.
- Pusey, E. B. 1953. *The Minor Prophets: A Commentary*. Volume 2. Grand Rapids: Baker Book House.
- Robertson, Palmer O. 1990. *The Books of Nahum, Habakkuk, and Zephaniah*. NICOT. Grand Rapids: Eerdmans.
- Walton, John H. 1978. *Chronological and Background Charts of the Old Testament*. Grand Rapids: Zondervan.
- Yadin, Yigael. 1963. *The Art of Warfare in Biblical Lands*. New York: McGraw-Hill.

Mihai Handaric

**Faith as a Proper Answer in Crisis:
Expecting God's Intervention from Habakkuk's Perspective – Hab. 1:1-2:4**

Abstract

This article addresses the problem of preserving the faith in God while discouraging circumstances, based on the first part of Habakkuk's prophecy. The message of the book teaches us how to benefit from our faith by presenting the process through which the prophet overcomes the confusion around him, even in God's acting for his people. In the introduction, it is argued that faith is a basic principle of life, which can be questioned because of difficult circumstances. The first part of the article discusses why Habakkuk's prophecy can be understood as a „burden,“ and the second part presents the historical context of the book of Habakkuk. The third section discusses the internal and external crisis in Judah and the fourth section analyses the prophet's reaction against the Babylonian crisis. The fifth section described the faith as a proper response to the crisis (2:1-4) while the final section discusses implications of Habakkuk 2:4 for the teaching of the New Testament.

In general, we can see that in the first part of Habakkuk (1:1-2:4) the prophet questions the validity of his faith in God, because of the apparent long divine silence about injustice in Judah (1:2-4). Then, he was unhappy with God's answer, who decided to send a new crisis to solve the first crisis (1:5-6). After the prophet's complaint (1:7-2:1), God advises him and his people to trust His solution in overcoming the crisis (2:2-4). The insights from the message of Habakkuk analyzed in this article, may help the reader to preserve authentic faith in a time of crisis. Also, that pattern of living by faith from this Old Testament book is taken over by the New Testament authors so that Habakkuk's expression “the righteous live by their faith” (2:4), is quoted as a key statement for the Gospel message of salvation (Rom. 1:17; Gal. 3:11; Heb. 10:38). But not only that, this statement defines the proper behavior of people in expecting the divine solution of salvation in the time of crisis.